

wordt niet
uitgeleend

0 91-670

HET DI

Twaalf reproductie
en to

P.

14 0000 0138 0231

154120361

HET DIËNG-PLATEAU

*Twaalf reproducties naar pentteekeningen met inleiding
en toelichting bij de platen*

DOOR

P. O. MARTIN

HET DIËNG-PLATEAU

LS een kale, door bergtoppen ingesloten hoogvlakte, guur en onherbergzaam, waar mist en regenvlagen den bezoeker doen huiveren, — waar hij gevoelt, de bewoonde wereld ver beneden zich te hebben gelaten met hare vertrouwde geluiden, haar leven van allen dag, — waar hij alleen is met zichzelf en slechts de zwijgende getuigen van een lang vervlogen tijdperk, de Hindoetempels, als evenzoovele wachters over het plateau verspreid vindt staan, grauwe, massieve gevaarten, geheel passend in deze sfeer van onherbergzaamheid, — zoo ongeveer stelde ik mij het Diëng-plateau voor, toen ik het plan had opgevat, het te gaan bezien.

In Indië, het altijd groene land, voelt de Westerling soms het verlangen in zich opkomen, dien eeuwigen zomer eens te kunnen ontvluchten en hij herinnert zich de Europeesche Novembermaand, als een gestadige regen het landschap daar maakt tot een symphonie van grijs, als de wolkenluchten zich opstapelen, als in de steden de lichtreclames zich spiegelen in het asfalt, — hij denkt aan de roerloosheid van het besneeuwde land, waar rijen kale wilgentronken het verloop der slooten markeeren, — en het silhouet van een enkele kraai zich tegen de loodgrijze lucht afteekent.

Als hij dit alles in gedachten voor zich ziet, na volbrachten dagtaak uitrustend in de achtergalerij zijner Indische woning, — met het uitzicht op sawah's en in het groen verscholen dessa's, terwijl de zon ondergaat en het landschap in rose en zachtgroene tinten hult, — kleuren, eerder aan een Rubens dan aan een Rembrandt herinnerend, — dan vat hij het plan op, met verlof te trachten, eens een andere sfeer om zich heen te voelen, iets te zien, dat hem, zij het ook slechts zwak, herinnert aan die stormachtige of roerlooze herfst- en winterbeelden uit het moederland.

Of de Diëng in dit opzicht aan mijne verwachtingen heeft beantwoord?

Ja en neen.

Ik heb er de eenzaamheid sterker gevoeld dan in menige bergpasanggrahan, waar de beken en bloemen en wilde oerboschvegetatie de eenzaamheid niet onderstreepten, doch veeleer deden vergeten: het was immers God's blijde, stralende natuur, die ons hier omgaf, en in ons geen verlangen deed opkomen naar de plaatsen, waar de hartklop der menschheid sterk gevoeld wordt.

De Diëng heeft meer gegeven dan verwacht werd: ook hier was de ongerepte natuur, waren de bloemenhagen en het oerbosch met zijn varens en orchideeën en slingerplanten. Maar het plateau zelf stemt toch wel eenigszins melancholisch; geen plantengroei dan het gras in de rawah, slechts enkele,

schaars verspreid staande ijle boomen. Het moet eens geheel anders geweest zijn: nog Junghuhn moest, om de tempels op het plateau te bereiken, zich moeizaam een weg banen door de tropische vegetatie.

Toen ik den eersten dag ter verkenning een wandeling om het plateau maakte, dreigden zware wolken aan den hemel en later regende het fijntjes, — en daar stond de stoere tjandi Bima eenzaam op de heuvels, — op den achtergrond de sissende stoomwolken van den Kawah Sikidang. — En een langvergeten beeld kwam in mijn herinnering op: zóó was het landschap in Veere, toen ik op een wandeling, nu tien jaar geleden, voor een regenbui moest schuilen in een boeren-

woning. Precies zoo: daar de geweldige kerk, blauwgrijsviolet tegen de donkere wolkenlucht, op den voorgrond de akkers met groenten: paars, groen, purper, stralendgeel. Hier de tjandi Bima tegen dezelfde wolkenlucht en op den voorgrond dezelfde groentenvelden.

In den vroegen ochtend hing een dikke nevel over het plateau, — slechts de toppen der boomen en de bovengedeelten der tempeltjes rezen hieruit op, — teer en ijl de silhouetten als een Japansche prent.

En de avond gaf ons de romantiek, die we kennen uit het middengebergte in Europa, — als de kudden huiswaarts keeren en ge de bellen hoort klingelen. Zoo ook hier: de paarden en koeien, die overdag op de berghellingen graasden, vinden zelf hun weg naar de stallen, — en vredig is het op dit afgelegen plekje van moeder aarde, waar de tijd schijnt stil te staan en ge u dichterbij de natuur weet.

Merkwaardig, dat hier, waar ik nog meende te zullen ondergaan de sfeer van het glorieperk der Hindoebeschaving, niet in de allereerste plaats herinneringen aan dezen tijd werden opgewekt. Veeleer moest ik denken aan het Herders-

volk, uit de Oud-Testamentische boeken.

Ook daar op de heuvels rondom het meer van Genezareth de weidende kudden, nu zooals voor eeuwen.

In de dalen de bloemen en de sjirpende krekels, de gonzende bijen en een enkele leeuwerik. En bij de kudden de herdersknaap op een steen gezeten, spelend op zijn schalmei den psalm van den Koning, die ook eens een herdersknaap was geweest: De Heer is mijn Herder.

Mij zal niets ontbreken.

Hij doet mij nederliggen in grazige weiden:

Hij voert mij zachtken aan zeer stille wateren.

Al ging ik ook in een dal der schaduw
des doods,

Ik zoude geen kwaad vreezen, want Gij
zijt met mij:

Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij.

De tempels We kunnen om het Diëng-plateau gaan, we kunnen de bergen aan weerszijden beklommen, we kunnen in de bosschen dwalen en aan de oevers der stille meren droomen, altijd weer wordt onze blik getrokken naar die verweerde, vervallen juweeltjes van bouwkunst uit lang vervlogen eeuwen.

Zooals we in de natuur het eeuwig zich vernieuwende leven beluisteren, zoo vertellen ons die harmonische tempeltjes van het menschelijk leven: — van een vervlogen cultuurtijdperk, — niet met woorden, want zwijgend staan zij daar in het midden van het plateau en een enkele aan den rand ervan of in het bosch, — maar voor hem, die hunne taal kan beluisteren: in lijn en vorm, in versiering en ornament.

Heel nietig zijn ze, op het eerste gezicht: vanuit den pasanggrahan zien we de groep van vijf op het plateau, als kleine dobbelsteenen, en als we om het plateau heenloopen, ontmoeten we eerst tjandi Gatotkatja en dan tjandi Bima, het eenigste tempeltje, dat door zijn ligging op een heuvelrug op niet al te grooten afstand bij machte is, het landschapsbeeld te beheerschen.

De eerste dagen was ik verheugd, dat de Diëng meer biedt dan alleen deze oudheden, — dat de rijke en gevarieerde natuur alleen reeds een verblijf hier loonend doet zijn.

Maar: steeds voelt men zich toch weer aangetrokken tot die kleine bouwwerken en steeds grooter is de bekoring, die ze op ons uitoefenen.

We zien ze in onze gedachten niet meer verloren, alleenstaand, verspreid, maar onze verbeelding tooverd ons ook voor oogen al de tempels en gebouwen, waarvan we nu overal nog slechts de fundamenten zien liggen. En we denken ons het geheel weerspiegeld in het vroeger grootere meer op het midden van het plateau, en dan, ja dan krijgen we een flauw begrip ervan, hoe dit vroeger geweest moet zijn.

We hebben immers de steenen trappen beklommen, die naar het plateau leiden, we hebben den „Boeddha-muur” gezien, tegen de berghelling, we zien nog hier op het plateau de onderaardsche afvoerleiding voor het van de berghellingen komende hemelwater, — nu vervallen, zoodat thans het plateau weer moerassig is.

En als we des avonds, als het heel stil en eenzaam is buiten, bij het licht van de suizende gasolinelamp in den pasanggrahan grijpen naar Krom's „Inleiding tot de Hindoe-Javaansche Kunst”, en verklaard vinden, wat we overdag hebben gezien, dan begint al die schoonheid weer voor ons te leven, en leeren we de taal verstaan van ornament en beeld, — en als we overdag trachten, in teekeningen het uiterlijke beeld vast te leggen, ondergaan we al tekenend de schoonheid der verhoudingen, dan spreekt tot ons de architectuur, die nog niet overwoekerd wordt door barokke versiering, als bij de bouwwerken uit later tijd, doch die klaar en helder tot ons spreekt.

Acht tempeltjes zijn nog gespaard gebleven, een zeer klein gedeelte van hetgeen oorspronkelijk aanwezig was. Een tempelstad was dit plateau: een heilige plaats, waar Çiwa vereerd werd.

Naast de tempels waren er de woningen der priesters en pelgrims. Want het was een pelgrimsoord: volgens Chineesche berichten uit de 7^e tot de 10^e eeuw trokken jaarlijks de vorsten van Midden-Java hierheen.

Alle tempels zijn klein van afmeting, en hebben een vierkant grondplan. In het inwendige der gebouwtjes bevindt zich de tempelkamer met gladde wanden, slechts onderbroken door kleine, thans ledige nissen, terwijl zich eertijds in het midden van den vloer het voetstuk met het godenbeeld bevond.

Vijf tempeltjes staan midden op het plateau, naar het Noorden toe vier op een rij: de tjandi's Ardjoena, Srikandi, Poentadewa en Sembadra.

Tegenover tjandi Ardjoena bevindt zich de kleine tjandi Semar, eertijds een bergplaats voor de voor den eerdienst benoodigde voorwerpen.

Aan den rand van het plateau bevinden zich de tjandi's Gatotkatja en Bima, in het bosch de tjandi Dorowati. De beelden zijn alle verdwenen, deze en vele geornamenteerde steenen van de verdwenen tempeltjes zijn achter den pasanggrahan in een halven cirkel opgesteld.

Daar staat het geheele Çiwais-tische Pantheon der Goden, daar zitten ze op hunne rijdieren, als keuvelden ze na over hun glorieperk, in gezelschap van gezelligdikbuikige Ganesha's, als renteniertjes, — ervoor de rij-stieren, en er zijn heel onbeschaamde goden bij en heel ernstige langgebaarde. De aanblik ontlokt een lach en een traan, — een glimlach om die zotte ronde-tafelconferentie, een traan, omdat ze hier nu de jaren door

in regen en wind, in de open lucht moeten verblijven, weggehaald uit hun veilige nisjes der tempelkamers.

Hooggebouwd was menige burcht, menig slot in tijden, dat de veiligheid nog niet als tegenwoordig door den staat werd gewaarborgd, en deze bouwwijze, welke voornamelijk uit utiliteitsoverwegingen voortgesproten is, wordt voor ons menschen van tegenwoordig tot een symbool.

„Zend Uw licht en Uwe waarheid, dat die mij leiden: mij brengen naar Uw heil'gen berg en naar Uwe woning”. Salomo's tempel was gebouwd op den heiligen berg Sion; eens in het jaar gingen de Joden op naar Jeruzalem, naar de woning van den Allerhoogste. Reeds van verre zagen zij het wonderschoone, geheel van wit marmer en goud opgetrokken gigantische bouwwerk glinsteren in het zonlicht, en de pelgrims zongen het lied van David:

„Ik hef mijne oogen op naar de bergen,
Vanwaar mijne hulp komen zal”.

De Boroboedoer, deze grootste triomf van het Boeddhisme, ligt op een heuvel

en is ver in den omtrek te zien, als een indrukwekkend getuigenis van de geloofskracht van lang vervlogen eeuwen.

De burcht van den Heiligen Graal, Monsalvat, lag op een hoogte. Aldus vinden we het beschreven: „Toen Parsival eenige oogenblikken gereden had door het bosch „en het gebergte, kwam hij aan een open vlakte, vanwaar hij op een hoogte, aan „den rand van een met boomen begroeiden afgrond, in het avondrood een aan alle „vensters verlicht slot ontwaarde, schooner en indrukwekkender dan al de burchten, „die hij tot nu toe gezien had. Op de tinnen stonden wachters, die het duistere „land rondom verkenden”.

Hooggebouwd lag de Acropolis, aan welks voet Athene zich uitbreidde en in de Septembermaand nam de geheele bevolking deel aan de processies naar Athene, en hier aangekomen, werden de Eleusische Heiligdommen, die in de processie medegevoerd werden, tegemoet getreden door de Overheid en met alle pracht en praal begeleid naar het Eleusinion aan den voet van den Acropolis.

Hooggebouwd ligt de Wartburg, waarheen in de Middeleeuwen de zangers en de gasten optrokken tot het houden der zangersfeesten. Dit symbool van Middeleeuwsche Romantiek, waar de Heilige Elisabeth leefde en Luther den Bijbel vertaalde, rijst hoog op uit het geboomte; op den Pallas, den hoofdtoren, blinkt het Latijnsche Kruis.

Rome, de Eeuwige Stad, is gebouwd op de zeven heuvelen, en reeds van verre ontwaart de pelgrim den machtigen koepel van den Sint-Pieter, Michelangelo's meesterwerk, zonder hetwelk Rome ondenkbaar is.

En zoo ook het tempelcomplex op den Diëng: symbool voor den pelgrim van voor tien eeuwen, van een door de Godheid als heilig aangewezen plaats.

Welke pelgrimsliederen mogen hier hebben weerklonken?

Zoo zijn al deze bouwwerken voor ons symbolen van het bouwwerk, waaraan wij zelf bouwen, dag voor dag, van den tempel, waarin onze ziel woning heeft gekozen.

Hooggebouwd: zich verheffend uit de vlakte van alledaagschheid, sleur, bekrompenheid, zich verheffend op de plaats, waar wij vèr het land in kunnen zien, waar wij onzen blik verruimen, waar wij vrijer ademen en ons kunnen losmaken van de gebondenheid der stof. Waar wij reine, zuivere lucht ademen kunnen, waar wij in het volle licht kunnen arbeiden, waar onze perspectieven zich verwijden en het uitzicht onbelemmerd is.

Symbolen tenslotte van dien eeuwigen Tempel, waar ook wij eens hopen binnen te gaan, de Eeuwige Stad, waar geen zon of maan schijnt, want het Eeuwige Licht zelf woont daar.

TOELICHTING BIJ DE PLATEN

- Afb. 1. PANORAMA. Gezicht vanaf de berghelling achter den pasanggrahan (rechts beneden) op het Diëng-plateau. In het midden van het plateau het meer Balekambang. Hierdoor stroomt de kali Toelis, komende van het Noorden van den Goenoeng Prahoe: aan de zuidzijde van het plateau (links op de teekening ombuigend naar het Westen).

Het plateau zelf is peervormig en heeft een grootste breedte van ongeveer 800 Meter bij een grootste lengte van ongeveer 1800 Meter, ongeveer zoo groot dus als het eiland Helgoland.

Ten Noorden bevindt zich de Goenoeng Prahoe (2565 Meter), ten Westen de Goenoeng Pangonan (2308 Meter).

- Afb. 2. TJANDI BIMA. Gelegen aan den Zuidelijken rand van het plateau, in de nabijheid der kraters (kawah Sikidang) en de meren Loemoet en Toeroes.

- Afb. 3. TJANDI ARDJOENA. De Noordelijkste van de groep van vijf tempeltjes in het midden van het Noordelijke gedeelte van het plateau. De versiering is sober, slechts om de nissen vinden we het bekende kalamakaramotief.

De namen der tempeltjes zijn ontleend aan Wajangfiguren en zijn niet de oorspronkelijke.

Tegenover Tjandi Ardjoena het kleine bijtempeltje Tjandi Semar.

- Afb. 4. ORNAMENTEN EN RELIEFS. Van links naar rechts:
1e rij No. 1 en 3: dierr reliefs van voetlijsten, afkomstig van tjandi A, waarvan de fundamenteën zich bevinden ten Westen van de groep van vijf tempeltjes op het plateau.

1e rij No. 2: topstuk met kala-makara-motief.

2e rij No. 1: Kop van een Goeroe (Goddelijke Leeraar), met knevel en puntbaard.

2e rij No. 2: Yoni: een vierkant voetstuk, met een gat in het midden van het bovenvlak, ter opname van den Lingga (4e rij No. 2). Aan de zijkant een tuit voor den afvoer van het uitgestorte plengwater.

De Lingga (4e rij No. 2): symbool van Çiwa's voortbrengende kracht: een zuiltje, van onder vierkant, in het midden achzijdig (lotus-motief), van boven rond.

2e rij No. 3: kopje, zooals we ze vinden in de nissen van tjandi Bima.

3e rij No. 1: Nandi, het geliefkoosde rijdier (stier) van Çiwa.

Soms ook afgebeeld als een soort Minotaurus: een mensch met stierenkop, die den god op de schouders draagt.

3e rij No. 2: 4e rij No. 1 en 3: reliefs van voetlijsten van tjandi A.

- Afb. 5. TJANDI SRIKANDI. Gelegen naast tjandi Ardjoena. Aan de drie zijwanden de drie goden der Drieëenheid: Çiwa, Vishnoe en Brahma.

- Afb. 6. TANI. Type van den landbouwer van het Diëng-plateau.

Afb. 7. TJANDI POENTADEWA. Zeer slank en schoon van verhoudingen.

Afb. 8. TELAGA MERDADA. Bergmeer, gelegen ten Westen van den Goenoeng Pangonan.

Ten Zuidoosten van het Diëng-plateau bevinden zich nog twee groote meren: Telaga Warna (kleurenmeer) en Telaga Pengilon (spiegelmeer), het eene al verrukkelijker dan het andere. Het water van het eerste meer is diepblauw, naar de ondiepe, moerassige oevers toe violet, zwavelgeel, groen. Tusschen beide meren bevindt zich een schiereiland, bezaaid met rotsblokken. Op twee ervan bevinden zich inscripties, nl. eene in roode letters in Pallawa-schrift: de andere vermeldt het jaartal 1132 (A. D. 1210).

Afb. 9. TJANDI DARAWATI. Op de helling van den Goenoeng Prahoe, ten Noorden van het plateau gelegen.

Afb. 10. KAWAH SIKIDANG. Kraters aan de Zuidelijke helling van den Goenoeng Pangonan.

Afb. 11. TJANDI'S IN OCHTENDNEVEL.

Afb. 12. TJANDI BIMA. Gezien van het Noorden.

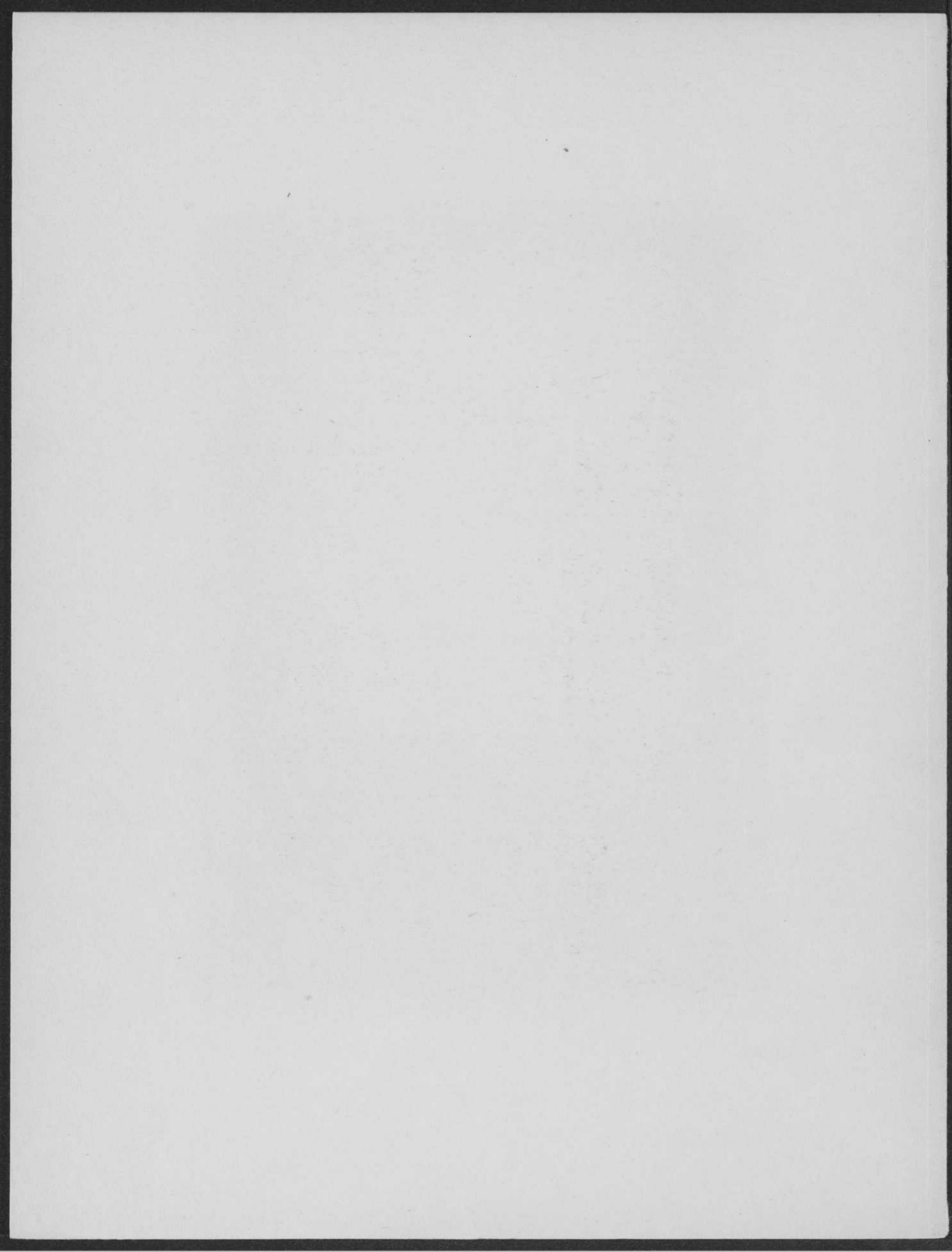

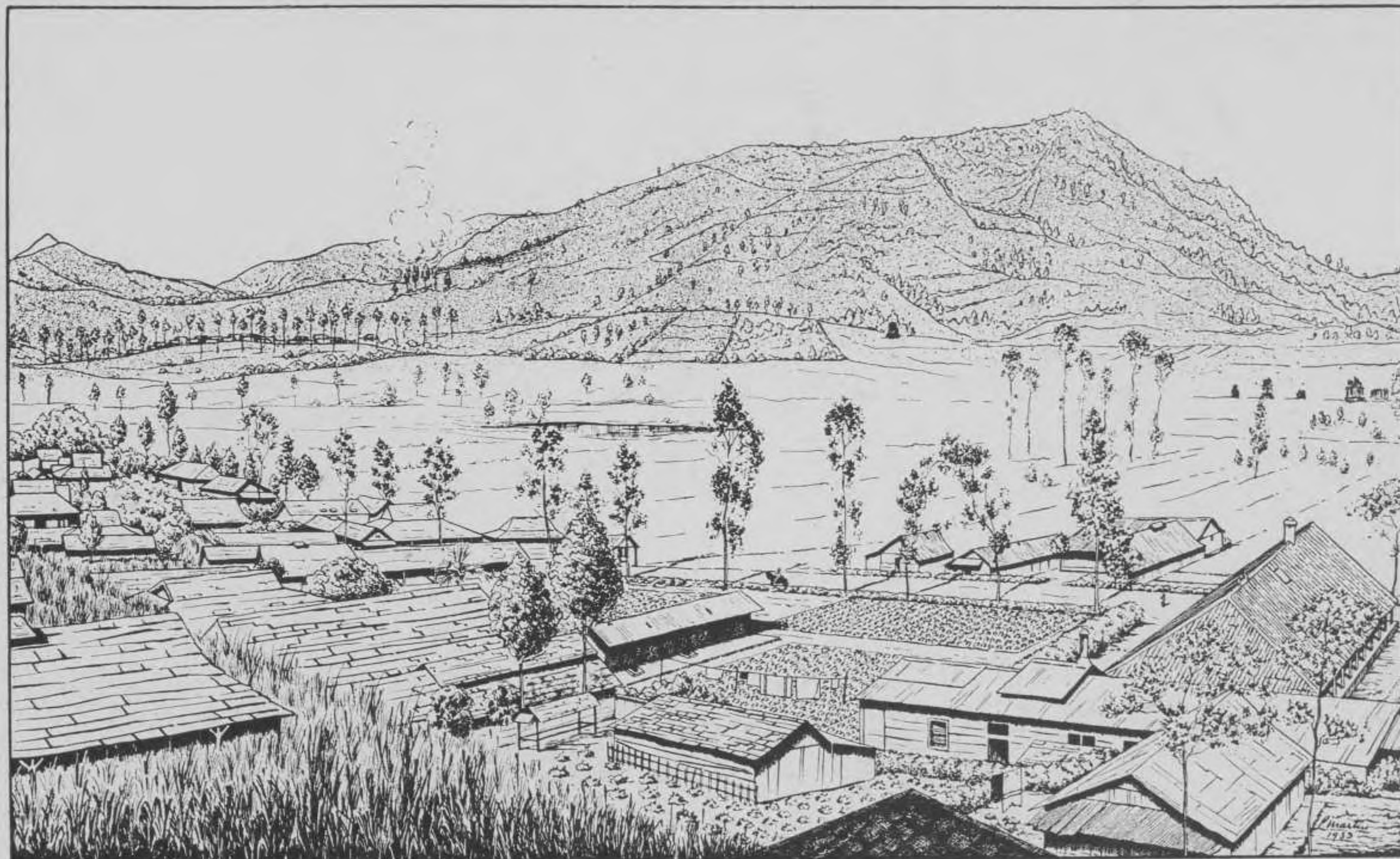
AFBEELDINGEN IN DEN TEKST:

- pag. 3: Kala-kop, vermoedelijk afkomstig van tjandi A.
- pag. 4: a. Godenbeeld op Nandi.
- pag. 4: b. dessa Diëng Wetan.
- pag. 5: a. Volkstype.
- pag. 5: b. Makara.
- pag. 6: Ganesha-beeld vóór den pasanggrahan.

De gegevens werden ontleend aan het in de inleiding genoemde werk van Prof. Krom: Inleiding tot de Hindoe-Javaansche Kunst.

DESSA DIENG KIDDEL
DESSA DIENG WETAN (VOORGROND)

KAWAH SIRIDANG

GUENDENG PANGONAN (2308 Mtr.)
TELAGA BALEKAMBANG

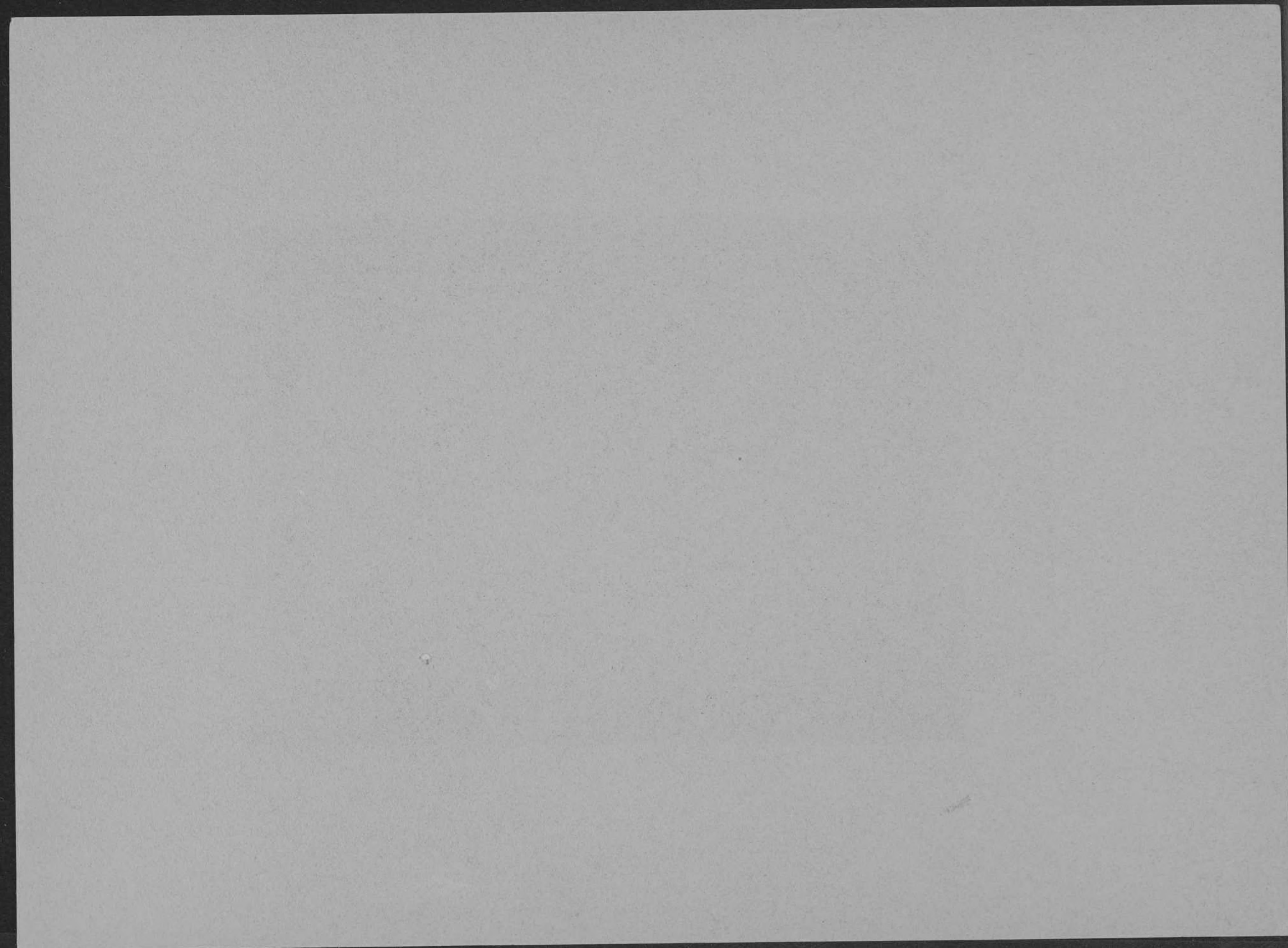
TJANDI GATOTRAATJA

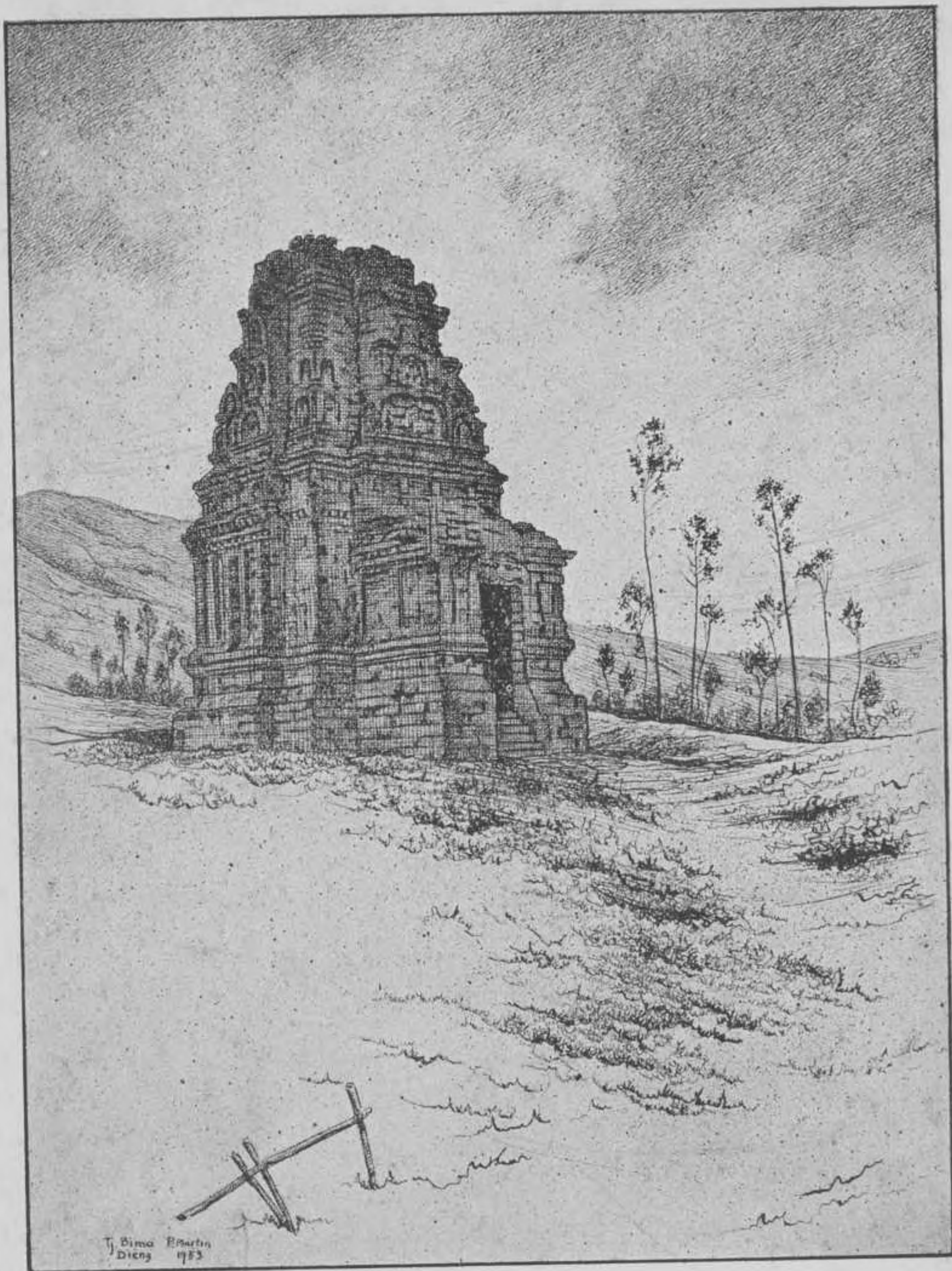
GOUY. PASANGGRAPAN

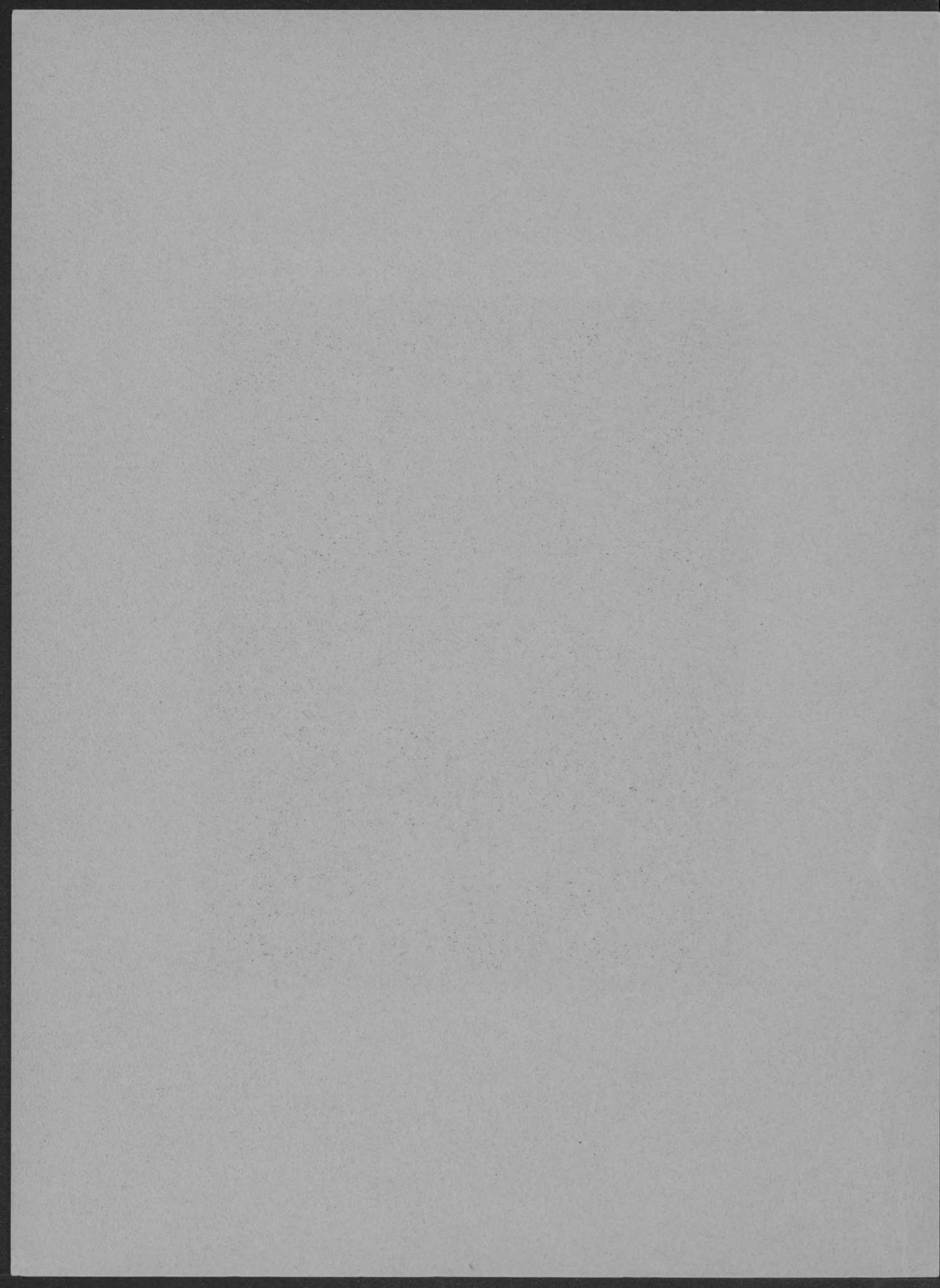
TJANDI'S SEMBADRA POENTADEWA SRIKANDI, ARDJOEMA,

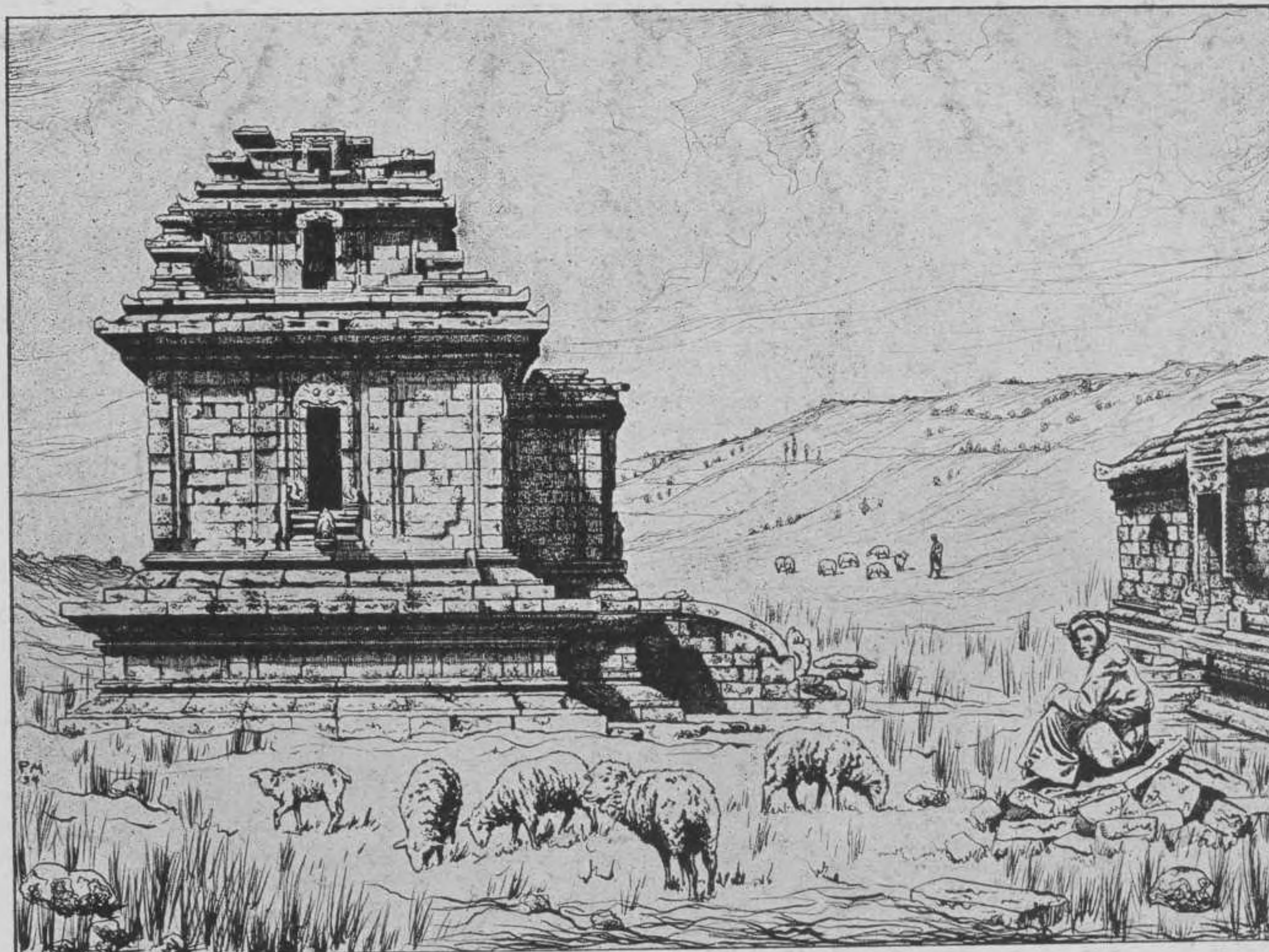
SEMAR

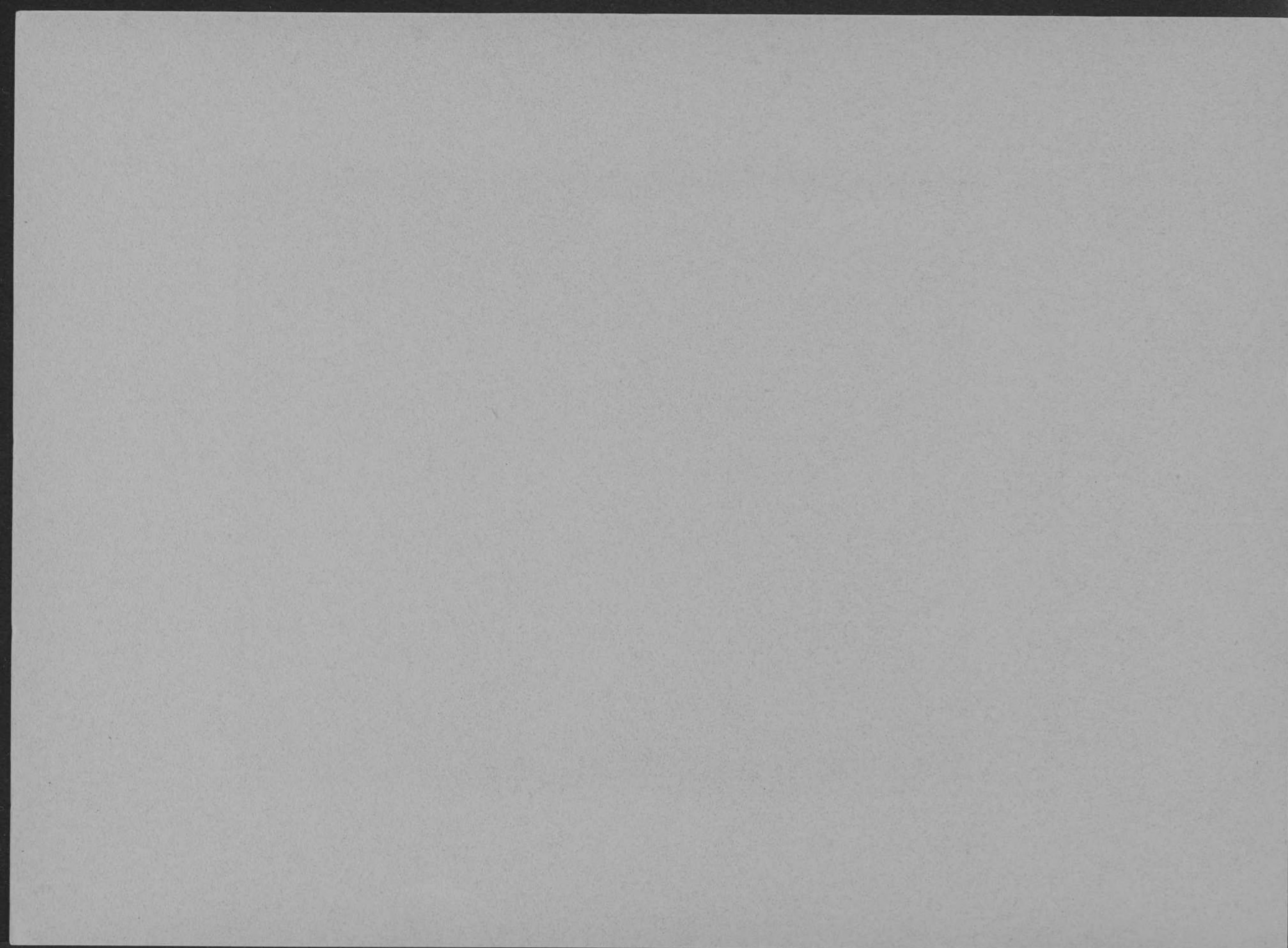
DIENG - PLATEAU 2062 Mtr.

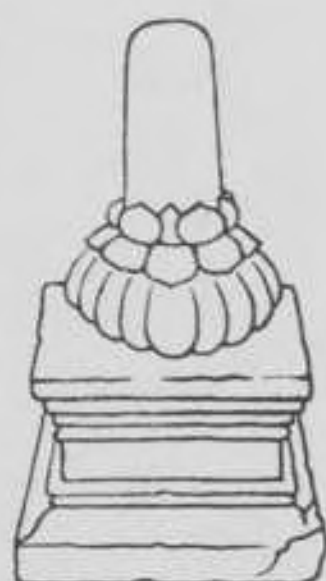
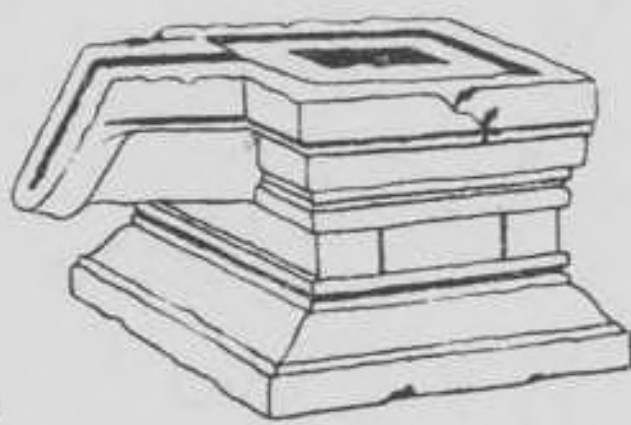
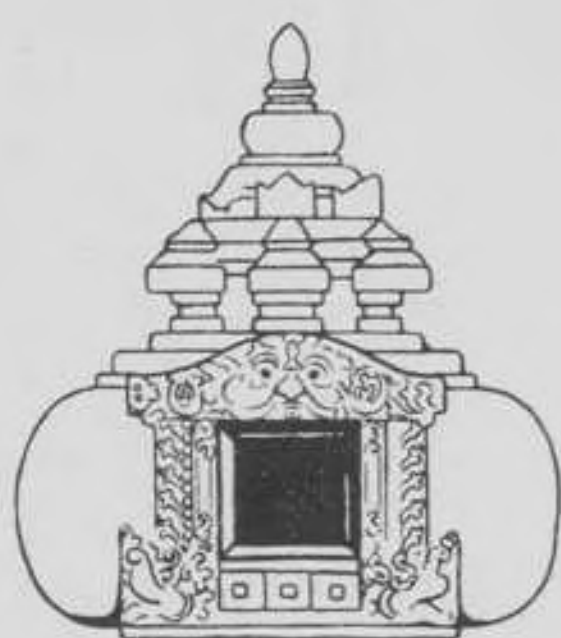

P.M. 34

